

סימן א

מקום הנחת תפילין של ראש

בכל הראש ויל' דיליגנד ג'ש נכתבר.
ב. וכן שניינו במשנה במסכת מגילה כד
ע"ב: "נתנה על מצחו או על פס ידו – הרי
זו דרך המינות".
ופרש רשי':
נתנה על מצחו – של ראש, ושל יד על פס
ונדרן.

"הרי זו דרך המינות – שמבין מדרש
חכמים והולcin אחר המשמע, כמשמעות בין
ענין ממש, ועל יידך ממש, ורובותינו דרשו
במנחות (ל', ב) בגירה שוה בין עניין – זה
קדקק, מקום שמוחזו של תינוק רופס, ועל
ידייך – גובה היד, קויבות בראש הזורען,
שעתה אשים בצד כלב".

ומבית מדרשו של רשי, במחוזו ויטרי (ס' תקיא) כתוב: "וַתִּפְלִין שֶׁל דָאשׁ בְגֻבָה הַדָּאשׁ. מִקּוֹם שָׁמֹחוּ שֶׁל תִּינְקָר רַופָס וּנְרָאָה דְמַתְחִילַת הַשְׁעָר הַסְּמוֹךְ לְמִצְחָה עַד סָוףְ מִקּוֹם שָׁמֹחוּ שֶׁל תִּינְקָר רַופָס הוּא מִקּוֹם תִּפְלִין. וַיֵּשׁ שֵׁם מִקּוֹם לְהַנִּיחָה שְׁנִי תִּפְלִין וְהַרְחִיוּ מִקּוֹם שָׁעוֹשָׁה קְרָחָה וּרְאוֹי לְטָמֵא בְּנֶגֶן אֶחָד וְהַיּוֹ שְׂפִיר בְגֻבָה שֶׁל רָאשׁ. וְהַקָּשָׁר יְהִידָק בְּרָאשׁ לְמַעְלָה בְּנֶуֶרֶת וְלֹא בְמִפְרָקַת כְּדִי שֵׁיחָו יִשְׁרָא' לְמַעְלָה. וְרַחֲבַב הַבְּתִים לְכַתְּחִילַה שְׁתִי אַצְבעָות. כְּדִיאַת' בְשִׁימּוֹשָׁא בְּבָה".

וכן בספר התורותה (ה' תפילין סי' ריא) כתוב כמחזר ויתרי: "וְתִפְלֵין שֶׁל רָאשׁ בָּגְבוֹהַ שֶׁל רָאשׁ מִקּוֹם שָׁמְחוֹן שֶׁל תִּינּוֹקַ רְרוֹפָסַן. וּנְרָאָה דָמְתָחִילַת הַשְׁעִיר הַסְמוֹךְ לְמַצֵּחַ נֶד סְופַן מִקּוֹם שָׁמְחוֹן שֶׁל תִּינּוֹקַ רְופָסַן הַוְיִהְיֶה מִקּוֹם לְתִפְלֵין וַיְשַׁמֵּךְ הַרְאֵי לְהַנִּיחַ שֶׁמֶם שְׁנִי תִפְלֵין דָהִיעֲן בָמִקּוֹם שְׁנִיָּה קָרְחָה

כיוון שראיתי שרבים השוגים בכך
ומניחים תפילהין של ראש שלא במקומם,
וראיתי בתני כנסיות שרוב המתפללים ("ע")
אין מניחים כראוי, חשבתי שראויל שנותן
פרק זה. ונביא את המקורות מהש"ס
וראשוניהם.

א. נאמר בקידושין (לו ע'א): "ואבבי מאי טנמא לא אמר כרבא? אמר ל'ך: תפילין גופיו מהכא גמר לה, מה להלן מוקם שנורשים קדחה בגובהה של ראש, אף כאן מזומנים בגונת הר'א".

וכן במנחות (לז ע"ב): "גובה שבראש
מנלך" ذת"ה: בין עניין – זו גובה שבראש;
אתה אומר: זו גובה שבראש, או אינו אלא
בין עניין ממש? נאמר כאן בין עניין ונאמר
להלן (דברים יד) לא תשימו קrhoה בין ענייניכם
למת, מה להלן בגובה שבראש מקום שנושה
קrhoה, אף כאן בגובה של רаш מקום
שנושה קrhoה; ר' יהודה אומר: אינו צריך,
אמירה תורה: הנה תפילין ביד הנה תפילין
בראש, מה להלן במקום הרואין ליטמא בגען
אחד, אף כאן במקום הרואין ליטמא בגען
אחד, לאפוקי בין עניין דיאכיא בשער וושא,
דיאכיא וושא לבן ואירוא ומוי וושא צטורה".

לשטי הشهויות מקומ התפליין במקום שיעור בלבד. ת"ק לומד זאת מקרחה ור' מגנאים.

בתוספות (קידושין לו ע"א ד"ה תפילין) שאל: "ויקשה להר"ם אמאי אין מניחין תפילין בכל הראש כי היכי דקאמר קrhoה בכל הראש, ושמא להכى מהני האי בין עינייכם דהה מצוי למכתב בראשיכם ואענ"ג דברי קrhoה כתיב בין עינייכם ואפ"ה קrhoה

חבל נחלתו

תפילין של ראש מניחין אותו על הקדקד שהוא סוף השיער שכגד הפנים והוא המוקום שמוחחו של תינוק רופס בו, וצריך לכין אותו באמצע כדי שיירוח בין העיניים, וירוחה הקשר בגובה העורף שהוא סוף הגולגולת".
ובאר הבית יוסף (או"ח סי' כז אות ט):
"ומקום תפילין של ראש מהתחלת עיקרי השער במצחו וכו'. בסוף פרק הקומץ (לו)."
בין עניין זה קדקוד היכא אמר רבי ניאי מקום שמוחחו של תינוק רופס ובתר היכי עניין (שם ע"ב) בעין גובה שבראש מנא כן דת"ר בין עניין בגובה של ראש אתה אומר בגובה של ראש או אינו אלא בין עניין ממש כמו אמר כאן בין עניין ונאמר להלן לא תשימון קרחה בין עניין ממש מה להלן בגובה של ראש במוקם שעונשה קרחה אף כאן בגובה של ראש. רבי יהודה אומר א"צ אמרה תורה תנ"ה תפילין בידי והנחת תפילין בראש מה להלן במוקם הראי ליטמא בגונג אחד אף כאן לא פרקי בין עניין דאיכא בשער ושער לבן ואיכא נמי שענץ צחוב והוא דאמירן לעיל במוקם שמוחחו של תינוק רופס לאו דוקא קאמර שנייה במוקם המוח ולא יותר אלא מקום הנחת תפילין מתחילה השער דהינו מקום שעונשה קרחה וכותב הרא"ש (היל' תפילין סי' ט) על זה: והוא דאמירן לעיל במוקם דאמירן (עירובין צה): מקום יש בראש להנחת תינוק רופס נמשך מקום הנחתו והרינו דאמירן (עירובין צה): מקום יש בראש להנחת תינוק רופס נמשך מקום המוח ולא יותר אלא מקום בו שתי תפילין והוא דאמירן לעיל מקום שמוחחו של תינוק רופס היכי קאמර עד מקום שמוחחו וככ' וכן מוכח בירושלמי דהמוציא תפילין (ה"א) וכן כתוב המדרסי (היל' תפילין ג' ע"ג) וכן כתוב בספר התורתמה (ס"י ר' י). אבל הרמב"ם (תפילין פ"ד ה"א) כתוב מ Nieheim ואו על הקדקוד שהוא סוף השער שכגד הפנים והוא המוקום שמוחחו של תינוק רופס בו. ונראה שהוא סובר שבמקומות עיקרי השער רופס מוחחו של תינוק והוא דאמירן מקום יש בראש להנחת שתי תפילין אפשר דלא זה נעל זה קאמר אלא סמכים זה אצל זה ברוחב

וראו ליטמא בגונג אחד והוא שפיר בגובה של ראש. והקשר יחזק בראש למגילה בעורף ולא למתה במפרקת. ויש להוכיח שרוחב הברטים שתי אצבענות כמו שפירשתי למגילה. וכן איתא בשימושא הרבה מיתי ענא טבא (=עזה טובה) תרי אצבעני על תרי אצבעני".
ג. וכן בא ר' בהלכות קטנות לר"ש (היל'

תפילין סי' ט): "אמיר מוד בין עניין זה קדקד מה"מ דת"ר בין עניין בגובה של ראש או אינו אלא בין עניין ממש. נאמר כאן בין עניין ונאמר להלן לא תשימון קרחה בין עניין ממש מה להלן בגובה של ראש במוקם שעונשה קרחה אף כאן בגובה של ראש. רבי יהודה אומר א"צ אמרה תורה תנ"ה תפילין בידי והנחת תפילין בראש מה להלן במוקם הראי ליטמא בגונג אחד אף כאן לא פרקי בין עניין דאיכא בשער ושער לבן ואיכא נמי שענץ צחוב והוא דאמירן לעיל במוקם שמוחחו של תינוק רופס לאו דוקא קאמר שנייה במוקם המוח ולא יותר אלא מקום הנחת תפילין מתחילה השער דהינו דהינו מקום שעונשה קרחה ומיטמא בגונג אחד ונעד מקום שמוחחו של תינוק רופס נמשך מקום הנחתו. והרינו דקאמר (עירובין דר' צה ב) מקום יש בראש להנחת ב' תפילין והא דאמיר לעיל מקום שמוחחו של תינוק רופס ה"ק עד מקום שמוחחו כר' כן מוכח רופס ה"ק העיל מקום שמוחחו של תינוק רופס ה"ק המוציא תפילין דקאמר התם בירושלמי פרק המוציא תפילין שינרו לומר עד על מקום הנחת תפילין שינרו לומר עד מקום שגבחו של הראש (מחזיק וכמה) הוא מהזיק (מעתה) שתיים. אמר ר' זריא אסבראי רב המוננא עד מקום שמוחחו של תינוק רופס משמע שמתחילה השער הסמוך למחזיק עד גובה של ראש".
ד. הרמב"ם פסק בקצרה (היל' תפילין ומזהה וספר תורה פ"ד ה"א): "היכן מ Nieheim

סימן א — מקום הנחת תפילין של ראש

יש בראש להניח שני תפילין כמשמעות שם מקום היה בין ציצ'ן למצנפת שבו מניה תפילין וכי היכי דמייתי לה בפרק המוצא תפילין ובפרק כל הצלמים כיון שהציצ'ן על הראש, ותיקץ ה"ר אלחנן ז"לDicein שלא החכיר שם בהדייה שהציצ'ן מונח על הראש לא חשש התלמוד לומר כן".

mbi'or m'dbari stefilin makomim rak b'makom shiur v'lken hoksha lo makom ha'zayin. v'v'r kab b'drashot m'harrach oror zore'u (si' la): "ozri'z li'du h'ayek yinach tefilin. sham la yinach n'hilcat' la di' sh'la'a kiyim ha'motza' ala sh'birz' beracha le'b'tala, v'amer shnudin s'cna' lohm. v'din hanachat tefilin, makom shashirur regil lagadol meshom shuvasha k'rechah, la'afokru m'matzah. v'ams sh'm la'mula'ha h'raba azon kapidah, v'hsper kura' aruto makom sh'mohah haninok rof' v'shiurro chukim ba'adam gadol shiur hanachat [shni] tefilin. makom hanachat k'shar, am' harrach b'shem oror zore'u la'mula'ha munoruf v'bas'hah cat' la'mula'ha mn' ha'mefarhat".

ז. פסק השולחן ערוך (או"ח סי' זט ס"ט) בקיצור: "מקום הנחת תפלה של ראש מהתחלה עיקרי השער ממצחו עד סוף המקום שמוחזו של תינוק רופס". ונראה שסבירם הראשונים ולא כרמ"ם.

באר הט"ז (ס"ק ז): "מהתחלה עיקרי השער. – פ"ד בין עניין לאו מוש הוא אלא גמורין בג"ש מבין עניין דכתיב במתות מה להלן מקום שuvwasha k'rechah אף כאן מתחילה מקום תפילין ממש ש"ש שיוכות k'rechah ורבים נכשלים באיסור זה וטעים לומר שהקצתה העליון מתחיל ממש השער ועיקר התפילין מונחים על המצח ועוביים על הראש דאוריתא דכל התפילין צרכיהם להיות מונחים במקומות שיש קרחה דהינו

הראש שכגד בין העיניים, או נמי זה על זה ומקום הנחת שתי תפילין מוח התינוק רופס וזה נראה יותר כי הוכי דלא נשוויה חולק בהדי הרא"ש וספר ההרומה בענין דיןא".

mbi'or m'dbari hab'i sh'mavin shivshena m'haloket b'ין הרמב"ם ליתר הראשונים, lifi she'ar ha'rasheinim makom hanachat tefilin shel r'ash mat'hialit ukri' sh'shurot ud ha'makom ha'achori sh'mohzo shel t'niko' rof'seho a'achor m'marcz' ha'ras'ha. m'harrach b'meshmu sh'mokom sh'mohzo shel t'niko' rof'seho ba'k'dmat ha'ras'ha wa'ac'in a'min sh'monot hanachat tefilin zo a'achor zo ala at sh'ni'ot zo be'zid zo zo ul zo. lifi sh'ti ha'dotot asor sh'ha tefilin y'velto mu'evr le'shori'ot ha'shurot.

ה. בחידושים הריטב"א (יוםא ע"ב) דין בעניין מקום הנחת תפילין להנכים במקדש: "ומגבנת של כהן הדיוות היה מכסה כל הראש בלבד מקום תפילין אחד סמוך למצב ולכך קרויה מגבעת המכסה כל הראש, וזה שאמרנו שהציצ'ן במקומות השער אונ"פ שהכתוב אומר והיה נעל מצח אחרן לא קשיא ذקרה ה"ק **שייא' למULA'ha** מן המצח, או נמי דאנ"ג דבלשנו חכמים קורין מצח למקום הפקחת שנעל גבini העיניים כדתנו בפ' המפלת (כ"ג ב') המצח והגביניות והעינים, לשון תורה לחוד ולחילה הראש קורא הכתוב מצח, ואונקלס שתרגם בין עינויה וזה מקום השער שאמר הכתוב גבי תפילין וגבוי קרחה וה"ר אלחנן ז"ל הביא ראייה שהציצ'ן נתן במקומות שנער שאמרנו ממה שאמרו במנשה של ינא' המלך הקיים להם בצד שבירן עינוי משמעו **שהוא מונח על הראש כתפילין**, אבל קשה לר"י ז"ל אמרاي לא מיתתי בפ"ב דזבחים ההיא דמקום

חבל נחלתו

פניהם שיריו יישראל לפנים, עד כאן. ופירש רשי"ג (שם ד"ה למעלה) שיריה הקשר למעלה בענורף כנגד הפנים ולא כל כך למטה כנגד הגרון, עד כאן. ואם לא יהיה רצונות המקייפים הראש מונחים בראש מהודר מונח וחוזקים, אז לא יהיה הקשר מהודר מונח במקומו הרاوي נזכר, רק יירה נמשך פנמים בראשו ופנמים למטה בצוואר. ועוד, מותן שהתקה הרצונה המקפת הראש רפואה תסתהה כמו רגע והוא ענו גдол, כדאיתא פרק ואלו מגלאין (מועד קטן זה א) רב הונא אתחפה ליה רצונה התפילין ויתיב עלייה ארבעים תענות וכותב הרא"ש בהלכות תפילין (סימן י"ב) וזה לשונו, תשובה הגאון, מאן דאיתיך רצונה מהודר לישב בתעניות, כי פושע הוא וצריך תענות וכו', נלך נז להר כל אדם בזה, כי שגגת תלמוד עלתה זדון (אבות פ"ד מ"ג).

ועוד נמשך מזה עבירה אחרת, כי בהיות הרצונות המקייפין את הראש רפויות, אז הק齊זה של תפילין היא יורדת ממקום גבורה של הראש למקום נמוך למטה במצחו בין עינים, וזה איינו נכון, כי עיקר המצווה היא שהק齊זה תהיה מונחת במקום שער וסימן, יסבירו נשערה מאי' (תהלים ג, א) שצורך להיות סביבות התפילין השערות ולא על מצחו (טוש"ע או"ח סי' כ"ז ס"ט ובנו"כ שט), ובזה יהיה בגובה של ראש. ובזה אמרו רבוינו ז"ל פרק הקומץ (מנחות לו ב), 'בין עיניך' (דברים ז, ח) בגובה של ראש, אתה אומר בגובה של ראש או אין אלא בין ענייך ממושך, נאמר כאן וכו' עד ... אף כאן בגובהו של ראש מקום שعروשה קרחה. ופירש ימוקרי יוסף (על הר"ף בהל' תפילין דף ט סוף"א) מקום שعروשה קרחה [יש בו] שער הרבה, עד כאן.

שייח' קצה התחתון בעיקרי השער.

וכן במשנה ברורה (ס"י צ"ק לא) בא ר"ג עיקרי השער – פירוש דברין ענייך לאו ממש הוא גומרין גזרה שוה מלא תשumo קרחה בין ענייכם האמור אצל מטה להלן מקום שנעשה קרחה והוא בראש אף כאן מתחילה מקום תפילין ממוקם שיש שיוכות קרחה דהיינו ממוקם התחלת צמיחת השערות שבראש ורביס נכסלים באיסור זה וטוענים לומר שהקצה העליון מתחילה ממוקם השער ועיקר התפילין מונח על המצח ושוברים על איסור דאוריתא דכל התפילין צריכין להיות מונחים במקום שיש קרחה דהיינו שיריה אפילו קצה התחתון של התיתורא מונח על מקום התחלת עיקרי השער אבל אז להשಗה גמי שיש לו שעירות ארכות ששוכבים עד ذci המצח להניא שם התפילין כי התחלת מקום התפילין צריך להיות מהתחלת עיקרי השער שבפדות ולמעלה יותר טוב להניא קצת למטה משער זה דהא מקום יש בראש להניא שתי תפילין כדי שלא ישט למטה על המצח. וכל המניין על המצח הוא מנהג קראים ולא נשא המצווה וכל בעל נפש יהויל לחביריו וילמדם שלא יכשלו בזה כדי שלא יהיו ח"ז בכל פושע ישראל בגין דזה קרגפתא דלא מנה תפילין ונש הברכה hei לבטלה דתפילין שמונחים שלא במקומן hei כמוניין בכיסן. ואם נשמעו ממוקמן צריך להחזירן תינפ' ולענין ברכה עיין לעיל בסימן כ"ה סי' ב".

ח. וכן כתוב בשל"ה (מסכת חולין פרק נר מצוה אותן' לד-לה):
"ל"ז. וגרסינו בפרק הקומץ (מנחות לה ב) אמר רב יהודה קשר תפילין צריך שהיא למעלה שייהו ישראל למעלה, וצריך להיות כלפי

סימן א — מקום הנחת תפילין של ראש

בושה כי לא קיימו מצות תפילין מימיהם וمبرוכים לבטלה ועונשם גדול והסיבה לה בתפילה הנגדלים ורפיון הקשרים וגס וביט טוענים לאמור שבמוקם שכבות והחת השיער שם הוא מקום התפילה ואין כן רק במקום צמיחת עיקרי השיער וראיתי כמה מיראי אלרים שהולכים ומנועים בכך בני אדם אם מונח עליהם השל ראש כראוי ואם איןנו כראוי מתקנים להיות כראוי ואשריו חלקם ושכרם גדול מאד".

ובשות' יחווה דעת (ח"ה סי' ג) הוסיף: "ומבוואר בשורית בית יעקב (סימן קלא) שגם התיתורה יכולה צריכה להיות מונחת על הראש. וכותב האליה הרבה (סימן צז סק"ג) שכן דעת הט"ז גם כן. וכן כתוב הפייר מגדים (במשכיות זהב סוף סימן צז) **שגם התיתורה יכולה תהיה במקומות שיער**, ולא רק הקצתה (הבית של התפילה שבו הפרשיות). ובספר חז אדם (כלל יד סימן י') כתוב גם כן שאפיאלו מkeitzt מון התפילה מונחים על מצחן, לא יצא ידי חותבת המצח, שדרך הזראים היא. וכן כתוב בספר שביבלי דוד (סימן צז סק"ד). והגאון בעל נחל אשכול על ספר האשכול חלק ב' (עמוד צב) האריך למןינו לאשר ולקיים דברי החז"י אדם חנ"ל, שאין לו מר בזה רבו ככולו, אלא צריך שהכל יראה נעל שיעור הראש. נ"ש. וכן פסק הגאון מהר"ז מצאנצ' בשורית דברי חז"ק ב' (סימן ז) שאפיאלו רוב התפilan מונח על השיעור, ומישוט על המצח, לא יצא ידי חותבת. שגם התיתורה יכולה צריכה להיות במקומות שיער, וכךו שכתב בשורית בית יעקב (סימן קלא). נ"ב. וכן העלה הגאון רבינו שמונען גראינפלץ בשורית תפארת זו (סימן ז' והלאה) כתוב שגם בשורית תפארת זו (סימן ז' והלאה) כתוב שגם בדין זה נקטין שרבו ככולו. נ"ב. **אולם**

"לה. לנו מכאן, שעניינה הנחת תפילין של ראש הוא שתהיה הקצתה כולה מונחת במקום השיער,ומי שאינו נזהר בזה לא זו [בלבד] שאינו יוצא ידי חותבת מצות תפילין. אף זו שעבירה היא בידו כי זה הוא דרך מינות, כמו שאמרו חכמי משנה פרק שלישי דמגילה (כד, ב), והביאו הרמב"ם ז"ל בספר אהבה הלכות תפילין פ"ד (ה"ג), המניח תפילין על מצחו הרוי וזה דרך מינות כו'. פירוש רשי' (במגילת שם ד"ה הרוי וזה דרכו) שאינו מאמין בקבלה אלא אומר 'בין עניין' בין העניים ממש, רעל יידך', על יידך ממש, וחכמים למדו (במנחות טט) מגזירה שהוא שנאמר כאן (דברים י, ח) 'בין עניין', ונאמר להלן (שם יד, א) 'ולא תשימו קרחה בין ענייניכם', מה להלן בגובה הראש מוקם שנעשה קרחה אף כאן במקומות שמוזו של תינוק רופס כו'. על כן יזהר אדם ברצונה שבין הקצתה ובין הקשה, שתהיה קרחה מעט יותר ממדת הראש, כדי שייהוו הרצונות המקייפין הראש מוחזקן בחוזק סביב הראש, ואז אינו בא לידי עבירה כנזכר וטוב לו, נعم'ל".

ט. וכן כתוב בעורך השולחן (או"ח סי' צז): **"ומוקום הנחת תפילין של ראש דבש מהתחילה עיקרי השיער שנעל המצח עד סוף המקום שמוזו של תינוק רופס כלומר שהוא רך כסחוא בן שנה** (רש"י מנחות ל"ז) והא דכתיב (דברים ג, ח) בין עניין לנו מבדנו מקרחה דכתיב (דברים יד, א) ולא תשים קרחה בין ענייניכם למת וקרחה לא **שייך** בין העניים ממש שהרי אין שם שיער כלל אלא הוא מוקום עיקרי השיער והכוונה שיזנח נעל המוח צנגד בין העניים ויש להזיד להזמו על כמה נאשר ראיינו בעניינו שרבים נושאים השל ראש חזיו על המצח ואוי לאו"ו

חבל נחלתו

"מאמר קליל תפארת לבאר שהתפלין צרייכים שיהיו כולם במקומן שננתנו להם מן התורה עפ"י דוח'ל ואם יצאו מיקצתן חוץ למקומן, בטלה המצווה. לאפקרי ממי שרצה לעורער בדבר זה לי איזה שנים שחדפסתי את המאמר "חובש פאר" בענ"י להניר לב להזהר בתפלין של ראש שרבים מיניהם אותה שלא במקומה, ויש מהם שרובה חזק למקומה או כולה, ורבה מאד שעכ"פ מעוטה חזק למקומה, וכתבתי להניר על זה לב חכמי התורה יראי ד' להשגיח ולפקח, ובגע"ה הענילו הדברים בכמה מקומות לשוב לבצורך זהה והנה עתה יצא ספר חדש תפארת זיו" במחאה לומר שאפלו אם מיקצת התפלין יוצאים חזק למקומן, ג"כ מיקיים המצוה ההלכתה, unic'פ בדיעבד, וכן שראייתי לראיותיו אין בהם ממש כלל, במחלוקת גם התבוננות שאל כל גודלי ישראל משולם, היה פשט שבמיקצת הוצאה חזק למקומן, המצוה בטלה, ושזהו דבר ברור באין שם ספק כלל. ודברי הספר הנ"ל אינם נהירים כלל וחילקה לסוגן עליו להרפור ידים במקומותطول מ"ע מה"ת, ג"כ אמרתי להביע הדברים קדם וברותינו גודלי התורה שי', וריש מילין אומר לרשום מילין דרבנן המבוואר מדבריהם דפשוט דבמיקצת חזק למקומן המצוה בטלה, ואח"כ אבוא במשא ומיתן של הלכה בענ"ה. א) הגרא"א ז"ל הזהיר במנשה רב שתה' התפלין של ראש גבואה יותר לצד הראש כדי שלא תרד למיטה, נראה דחשש להרחק ממכשול. ב) כן בספר ישן שלמה כתוב ג"כ הרחקה זו כדי שלא יבא למקצת חזק למקומנה. ג) הגאון בעל של"ה האריך במסכת חזקיהו שלו זוזל כי עיקר המצוה הוא שהקיצחה תורה מונחת במקומות שער וסימן "וסביביו נשענה מאד".

העיקר בדברי האחרונים הנ"ל. וכן מסיק הגאון מבוטשאטש באשל אברהם (סימן צ). וכן כתב בשור"ת ابن שתיה (סימן יב). נ"ש. וראה עוד בשור"ת חותם סופר (להלן אורח חיים סימן קמ), ובשור"ת בנין ציון (סימן קפ). נ"ש. ولكن הרואה שתפילין של חבירו אינם מונדים כולם על שעירות הארץ, חייב להזכירו וללמדו מקום הנחתן. ולצערינו הן רביט עתהעמי הארץ שנכשלים בזה מוחסן ידיעה, ואינם מקפידים שהיה כל התפילין מונדים על השיער, ריש להניר למוסר אונס, וללמדם ארחות יושר. וכן כתב בספר חסיד לאלפיים (סימן צ), כי הן בשען עניינו הראות שרבים נכשלים ומיניהם התפלין על מצחם, ואף על פי שלפענים מוחשים בידם, והוא מונחים למנעלת על הרаш, לא הענילו זה, שהם חזרים ונופלים, וראו לעמוד בפרק ולקצר הקשר של התפלין באופן ש תמיד יהיה מונחים במקומות. וכן כתב בספר יפה לאלב חלק א' (סימן צז סק"א). וראה עוד באורך בספר חובש פאר (וכעת אמ"א). וגם מי שנשרו שעירות ראשו, וכן הקרא, צרייכים להזכיר להניחת פילין של ראש במקומות שראוי להיות השערות שם. וכן כתב בספר בן איש זיו (פרשת חי' שרה אות א). ונדריף יותר להגביה התפלין למנעלת, מימה שהיה ספק שם אין במקומות שער, שמדובר ישראש להניח שני תפילין. וספקא דאוריתא לחומרא".

מן הראייה קוק זצ"ל פירסם ספר 'חובש פאר' לחובב את קיום מצות תפילין במקומות. את הספר פירסם בתחילת בעילום שם, ורק לאחר שהתרסם בתחילת הספר. וכך רbm של יפו והמושבות בהמשך כמרא דאי' התפרנס שהוא בעל הספר. וכן כתב בספר חובש פאר (פרק טז):

סימן א – מקום הנחת תפילין של ראש

בעל חyi אדם כתב ז"ל "וממקומות הנחתת ש"ר מתחילה עיקרי השער במצחו ולמענהו, וצריך שיריהו כל הבית מונח במקום שער, ואם מונח אפילו מקצתו על המצח במקום שכלו השערות הוא מדרך הגראים", ע"ב ט) החסיד בענ"י יסוד ושורש העבדה – אנ"פ שדבריו ז"ל במילוי דחסידותא, מירוח מוכחה ג"כ מדבריו שהירה פשוט לכל שניניך המצוה תליה בזה שתהיה דזוקא כולה במקומה ובמקצת הוצאת פסול המצוה, שכותב ז"ל "ויזהר כל אדם כי לungan מעיקרי השער, אף שדין זה מפורש כי מ"מ לא מנעתי כי וכמנעט חצי הקיציצה מונח על מצחן ר"ג, וכן באתי כמושcir כי כי כ"ז הוא הלכה למדין הלכה מורהדרש הוא היכא דאיתפריש למשה מסיני" ע"ב, וכן מש"כ הפר"ח בספר מוס חיים הביאו הגראן'א ז"ל בתוספותיו על המשניות ברכות אותן לו) דהא ד"איון למדין הלכה מורהדרש הוא היכא דאיתפריש בש"ס ולא איתפריש הלכתאumi. אבל במא דלא איתפריש בש"ס למדיין, והכא נמי שלא מצינו כלל בד' הפסיקים הופיע מזוה, מסיען לנו ג"כ דברי בנגלי ספרי וראיה, ומה שכתבו שהוא מעיקרי הדין ונכ"פ ראייה על פשיטות הדבר בעניין כל, הו. י) הגאון בעל קצורה שור"ע כתוב ז"ל "ואם מונח אפילו מקצתה על המצח כי לא עשה המצוה וברך לבטלה", ע"ב... והנה ועוד יותר מהנה ימץיא המבקש בדברי חכמי הדורות ז"ל, ע"כ הבא לחילוק על כל גודלי ישראל צריך להביא לדבורי ראיות ברורות וגם זה אין כדי שהרוי על הפסרים שנטפשו בכל ישראל אין לחילוק (כד' הרמ"א בחו"ם סימן כה) ומכח"כ שאין ראיות ראיות כל, יסוד הרבה. ז) הגאון רש"ז ז"ל בש"ע שלו כתוב דבוריו בונה על דקדוקים קולושים שאינם ראיות כמנעט לשום נעליהם לב, ומ"מ אנבור עלייהם בקצרה, כי אין תועלת להאריך

ש策ריך להיות סביבות התפלין – השערות וכי שתהרי הקיציצה יכולה מונחת במקום השער וממי שאינו נזהר בזה, לא זו שaint יוצא ידי חובה מצות תפילין, אף זה, לנברירה היא בידו כי זה הוא דרך מינות. ד) הט"ז שכותב (בסימן כ"ז סק"י, ז"ל "ורבים נכסלים באסוד זה וטוענים לומר שהקיצה הנליין מתחדי ממקום השער ונעiker התפלין מונחים על המצח ונויבורים על איסור דאוריתא. דכל התפלין צריכים להיות מונחים במקום שיש קרחאה דהינו שיריהו קצה התחתון בעיקרי השער" עכ"ל. פשיטה אליה די איסור הי קיצה התחתון במקום השער, hei איסור דאוריתא, דעת מה שכותב קודם זה ונויבורים על איסור דאוריתא" קאי, ומ"כ המחבר (ת"ז) דהט"ז דקאמר "כל התפלין" כוונתו רובו, אין לדבריו שחר, וכמו כן מה שאמר דאין כוונתו כ"א להזרר מצוה, אין לו טעם שהרי הוא ז"ל נותן טעם על מה שאמור בעל בית יעקב (הובא בבא"ט ובשע"ת) שחשב שכונת הט"ז שرك הקיציצה צריכה להתחיל מעיקרי השער, ונכ"ז השיג גם התיתורא צריכה להיות בעיקרי השער, ומדמשיג על הט"ז שכותב דאס לא התחליל מעיקרי השער hei איסור דאוריתא – ש"מ דס"ל דאס התיתורא יוצאת במקצתה חז"ל למקומה hei המצוה בטלה מן התורה ו) הגאון בעל שנ"ת וכמ"כ הגאנונים א"ר וכה"ג שיישבו בסתרם דברי הט"ז דגם כוונתו על התיתורא הרי ס"ל ולא עליה על דעתם לומר שאין יעקוב בדבר, אלא דקדרון בדבר הרבה. ז) הגאון רש"ז ז"ל בש"ע שלו כתוב ג"כ ש策ריך שכל התפלין תהיה במקום שעורשה קרחאה. דהינו שקיצה התחתון של התיתורא יהי' במקום השער עכ"ד. ח) הגאון

חבל נחלתו

את התפילין קדימה והן בולטות מעל אפו כמצחית כובע.

ג. יש חובשים כיפה מעל מקום שמוות של תינוק רופס ומילא כאשר הם מניחים תפילין של ראש הם דוחפים אותם קדימה, אז במקומות שהתפילין יהיו במקומם והכיפה תזוז לאחר מכן תפילין שלא במקומם.

ד. יש חסידים החובשים כובע בזמן הנחת תפילין ומילא אין מקום בראש לשנייהם והם דוחפים את התפילין קדימה. וכל אחד צריך לבדוק את עצמו שיניח תפילין במקומם.

בדברים שאין בהם עיקר..."

מסקנה

הארכתי להביא מכל גדולי הפוסקים שמוסלע עליינו מאי לתחזק במצבה זו, ועל כל רב ותלמיד חכם להדריך ולהזהיר במקומות ובתחומי השפעתו, כדי לתחזק במצבה רופפת שבידינו. ונראה לי שכמה סיבות בימינו להנחה שלא במקומן:

- א. אי ידיעה.
- ב. מי שרצה לכוסות את ראשו בטלית וכי שכל ראשו יהיה מכוסה הוא דוחף

סימן ב

ברכת שהחינו בהנחת תפילין

אומר: ברוך אשר קדשנו במצוותיו וצונו נעל נטילת לולב, וצריך לברך עליו כל שבנה, העשויה ציצית לנצמו אומר: ברוך שהחינו, כשהוא מתגעגע אליו ברוך אשר קדשנו במצוותיו וצונו להתגעגע בצדית, וצריך לברך עליו בכל יום. **העשויה תפילין** לעצמו אומר: ברוך שהחינו, כשהוא מניען ברוך אשר קדשנו במצוותיו וצונו להניח תפילין, מאיימת מניין בשחרירת לא הניחן בשחריר מניין כל היום מל'ו.

לפי התוספთא מברך כשעושה את התפילין שהחינו, ואיןו מברך בהנחתה אף לא בהנחתה הראשונה. ודין זה תקף אף לגבי סוכה, לולב וצדית.

אנו איננו נוהגים כן, אלא אין מברכים בעשיה, אבל בקיים המצווה בפעם הראשונה בסוכה ולולב מברכים שהחינו ולגבי ציצית ותפילין נדון להלן. ונראה

שאלת
בני נכנס למצאות, הוא התחיל להניח תפילין זמן מה לפני בר המצואה, האם בהנחתה הראשונה בתור בר מצואה הוא צריך לברך על התפילין שהחינו, האם היה צריך לברך כאשר התחיל להניח בקטנותו?

תשובות

א. התוספთא (ברכות פ"ז הל' ט-י) אומרת:
העשויה כל המצאות מברך עליהם. העשויה סוכה לנצמו אומר: ברוך שהגינו לנו זמן זהה. נכנס לישב בה אומר: ברוך אשר קדשנו במצוותיו וצונו לישב בסוכה, משברך עלייה يوم ראשון שוב אינו צריך לברך.
העשויה לולב לנצמו אומר: ברוך שהחינו וקיומו והגינו לנו זמן זהה, כשהוא נוטל